

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.8, april 2016

Indledningen er redigeret af Johnny Kondrup og Henrik Yde

Tilsyn ved dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstreddegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2022

Indledning til

“Om Asalæren”

ved Vibeke A. Pedersen

Indhold

- 1 Et tidsbillede i fugleperspektiv
 - 1.1 Romantikens anelse
 - 1.2 Den forelskede huslærer
- 2 Grundtvigs Asalære
 - 2.1 Genre
 - 2.2 Form og komposition
 - 2.3 Metrik
 - 2.4 Alfaderbegrebet og det ubevidst kristne
 - 2.5 Grundtvigs (historie)filosofiske baggrund
 - 2.6 Grundtvigs verdenssyn, historieopfattelse og antropologi
- 3 Grundtvigs mytologiske værkhorisont
 - 3.1 Sæmunds Edda – Den Arnamagnæanske Kommissions udgave
 - 3.2 Resen
 - 3.3 Sandvig
 - 3.4 Biörner
 - 3.5 Ingen håndskrifter
- 4 Eddadigtene bag Asalæren
 - 4.1 Vølvens Spådom
 - 4.2 Hammerhentningen
 - 4.3 Vegtams Kvæde
 - 4.4 Skirners Færd
 - 4.5 Odins Ravnegelder
 - 4.6 Ægirs Gæstebud
 - 4.7 Fjølsvikvadet

- 4.8 Hyndlas Sang
- 5 Opslagsværker
 - 5.1 P.F. Suhm
 - 5.2 Saxo
 - 5.3 Bastholm og Møinichen
 - 5.4 Moritz
- 6 Grundtvigs digteriske forarbejder og forudsætninger
- 7 Modtagelsen
 - 7.1 “Om Asalærens” videreliv
- 8 Anvendt litteratur
- 9 Anvendte websider

1 Et tidsbillede i fugleperspektiv

Det er i 1800-tallets første tiår, at både Adam Oehlenschläger og Adolph Wilhelm Schack von Staffeldt udsender deres første store digtsamlinger (i henholdsvis 1802 og 1803, men med 1803 og 1804 på titelbladene). Det er også årtiet, hvor naturvidenskabsmanden Henrich Steffens introducerer tysk romantisk tankegang for danskerne, første gang ved en række forelæsninger, “Indledning til filosofiske Forelæsninger” i november-december 1802. Både Grundtvig og Oehlenschläger overværede disse forelæsninger, men hvor Oehlenschläger – efter en litteraturhistorisk berømt gåtur med Steffens – kunne gå direkte hjem og skrive digtet “Guldhornene”, varede det noget, inden Grundtvig havde indoptaget de nye tanker i en sådan grad, at han gav dem fra sig igen med sin egen forståelse.

Grundtvigs dag- og udtogsbøger fra årene 1802 og fremefter viser, hvordan han langsomt tilegner sig en del af de tyske filosofers tankegang, især hvad angår deres historiesyn, samtidig med at hans interesse for det oldnordiske stiger.

Skønt mange litteraturhistorier navnlig betoner Oehlenschlägers betydning for dyrkelsen af det oldnordiske i Danmark, især i århundredets første årti, må man ikke glemme tidligere generationer med Peter Frederik (Friederich) Suhm, Christen Pram og Johannes Ewald. Hertil kommer de samtidige digtere, stadig med Baggesen – og – selvfølgelig – Oehlenschläger i front. Af personer, der er mindre kendte i dag, er også Jens Møller interessant ([se kapitlet om Grundtvigs digteriske forarbejder](#)).

1.1 Romantikkens anelse

Et begreb, der er af betydning for forståelsen af romantikernes tankegang, er ‘Ahnelse’ (ty. Ahnung). Med dette ord ville de tilkendegive, at den indsigt i verdens sammenhæng, som de plæderer for, ikke er en indsigt, der kan tilegnes udelukkende ved hjælp af forstanden, men kun kan anes stykkevis og i glimt med *følelsen* og *fantasi*en. Og den bedste hjælper i denne anelsesproces vil ofte være kunsten – både den, man nyder, og den, man selv frembringer. Grundtvig er ganske enig i denne tankegang, ligesom han heller ikke viger tilbage for at bruge selve ordet ‘anelse’. Når han efter færdiggørelsen ser tilbage på “Om Asalæren”, kan han i et brev til Nyerup, dateret 22. maj 1807, simpelthen udtrykke, at arbejdet med den har givet ham “en glad og livfuld Ahnelse af gamle Nordts Højhed, parret med tilbagetrængt Smerte.” (

1.2 Den forelskede huslærer

I marts 1805 var Grundtvig tiltrådt en stilling som huslærer på herregården Egeløkke på Langeland. Han havde kun en eneste elev, Karl, søn af Constance, f. Fabritius de Tengnagel, og Carl Frederik Steensen-Leth. Karl var dengang syv år. Grundtvig forelskede sig hovedkulds i fruén, der på én gang afviste og opmuntrede ham. Der var aldrig tale om utroskab mod ægtemanden, tværtimod, dagbøgerne vidner i detaljer om, hvordan Constance i Grundtvigs øjne opfører sig smerteligt korrekt som hustru. Men det er, mens Grundtvig erkender, at han må rette en del af sin energi et andet sted hen end mod hende, at han graver dybere og dybere ned i det oldnordiske. Her begynder han at gendigte de gamle eddadigte ([se evt. i kapitlet om Sandvig](#)) ind i en sammenhæng, der rummer perspektiver ikke bare på oldtiden, men også for Grundtvig og hans samtid.

I “Om Asalæren” findes hentydninger til den fortvivlelse, som forholdet til Constance satte Grundtvig i: “Nutiden fratog mit Liv sin Betydning”, skriver han s. 158 i “Om Asalæren”. I et senere brev til Christian Molbech (fra maj 1808) citerer han stedet og skriver direkte, at dette udsagn gik på Constance (*Molbech-Grundtvig* 1888, s. 14). Så tidligt som i en dagbogsoptegnelse fra 10. september 1806 havde han skrevet: “maa Jeg vel kalde det en Lykke, at min Kærlighed var ulykkelig, siden den gjorde Mig virksom, og bidrog til mine Kundskabers Forögelse” (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 383). Grundtvig vidste til fulde, hvad det, Freud senere kaldte sublimering, var.

I et ret langt dagsbogsfragment fra 30. december 1806 (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 399-400) finder vi forskellige overvejelser over, hvilke dele af det nordiske materiale Grundtvig kan tage fat på at gendigte. Han skitserer bl.a. en bearbejdelse af *Gunlaug Ormstunges Saga* og har ideer til et værk om Sigurd og Brynhilde. Men uanset hvilket emne han vil arbejde videre med, lyder det mod slutningen: “Fra nu af lever Jeg i Oldtiden, og Virkeligheden vil ej mere kunne gøre Mig til sin Slave, med mindre Jeg med Erkendelse af Uformuenhed til at blive i et Land hvorhen Jeg har vovet Mig uden Vished om at naa Borgerret, maa vende tilbage – Og da Ve Mig!!!” (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 402). Med andre ord: Grundtvig er villig til at lade sig opsluge af beskæftigelsen med den nordiske oldtid – ikke mindst på bekostning af virkeligheden. Virkeligheden – og her mener han vel først og fremmest nutiden og dermed også Constance – skal ikke længere kunne gøre ham “til sin Slave”.

2 Grundtvigs Asalære

Grundtvigs tanke om digterisk at fremstille emner fra den nordiske myte- og sagnverden som moderne digtning kan spores langt tilbage. Allerede i september-oktober 1804 var Grundtvig i Udby begyndt på at skrive fortællinger over nordiske emner, men de blev aldrig offentliggjort (se *Bibliografien* nr. 33 a-g). I 1806 skriver han i sin dagbog: “thi besad Jeg da Kraft til at udføre Digtet [der skulle handle om Sigurd og Brynhilde] saaledes som det hele dunkelt svæver for min Fantasi, da skulde Nutids Norden skælte ved Synet af Oldtidens” (optegnelse fra 30. december 1806,

Dag- og Udtogsbøger 1 1979, s. 399). I citatet ligger tydeligt, at det for Grundtvig drejer sig om noget højere og mere end blot at fremstille den nordiske hedenske gudelære, som var det en religionshistorisk grundbog, han ville skrive. For den nordiske asalære “repræsenterede for Grundtvig – fra 1807 og livet ud – mere end litteratur og noget andet end hedensk overtro, nemlig en oprindelig, guddommeligt inspireret lære, som først i kristendommens lys afslører sin højeste betydning” (Vind 1999, s. 161).

Selve afhandlingen “Om Asalæren” er blevet til på omkring tre uger, fra begyndelsen af maj 1807 til 22. maj 1807, hvor Grundtvig kan sende teksten til den beundrede Rasmus Nyerup. Han skal ekspedere den videre til Knud Lyne Rahbek, der er redaktør på tidsskriftet *Ny Minerva*. Afhandlingen om asalæren er dateret 22. maj 1807, men at den alligevel kunne nå at komme med i majnummeret skyldes, “at nævnte hefte antagelig var 2 maaneder forsinket” (*Bibliografien* 1954 “Rettelser og tilføjelser”, s. 5).

Nyerup var den mand, som Grundtvig først havde henvendt sig til med ideen om en asalære; og de havde en korrespondance om emnet, hvoraf dog kun Grundtvigs breve er bevarede. Heri skriver en højstemt Grundtvig 15. maj 1807 bl.a.: “Jeg veed ikke bedre at udtrykke Dem min Højagtelse end ved det uskrømtede Vidnesbyrd, at De, Suhms og Sandvigs Fostbroder, er for mig gamle Nordis Repræsentant til hvis prøvende Alvors Bifald jeg stedse skal bejle med al den Evne, Guderne skænkede mig” (*Breve* 1 1924, s. 4).

2.1 Genre

Selv om følgende udsagn er møntet på Grundtvigs *Nordens Mytologi* fra 1808, opsummerer det også, hvad der gælder for “Om Asalæren” fra 1807: “Grundtvig vælger at fortolke de nordiske myter som en stor sammenhæng. Han ser i myterne en samlet anskuelse af tid og evighed, en historie- og verdensfortolkning, som omfatter både guder og mennesker” (Auken 2005, s. 123).

I denne beskrivelse ligger indirekte også, at det kan være svært at genrebestemme et værk som “Om Asalæren”. Værket rummer Grundtvigs egne oversættelser af uddrag af otte forskellige eddadigte, sammenføjede af tolkende prosa og mange forklaringer, også af mere realoplysende karakter. Ved langt de fleste digtuddrag har Grundtvig anført, hvorfra de stammer (med titler, men fx ikke strofenumre). Flere af disse ting peger mod en videnskabelig afhandling, men hen mod slutningen skifter teksten karakter og bliver til en personlig vision, en slags eskatologi, dvs. lære om de sidste tider. Det understreges dels af skillestregen på s. 184 i “Om Asalæren”, dels af, at Grundtvig nu indfører et lyrisk ‘jeg’, der ikke kan være nogen af guderne: “Kan jeg vel finde / hvad dristig jeg søger” (“Om Asalæren” s. 184).

Det, han søgte, var intet mindre end selve meningen med livet. En mening, der i sig rummede noget, der var større end både forelskelsen i Constance og det, en overfladisk læsning af eddadigtene kunne give. I stedet for at betragte digtene i *Eddaen* som enkeltværker søgte Grundtvig at lægge et udvalg af digte sammen, så de indbyrdes afspejlede et forløb, der på én gang var både mytisk og historisk. Herom

skriver han selv senere: “Ikke enkelte Steder af Edda dannede hos mig enkelte Led af Ideen; men den fødtes hos mig hel ved Totalindtrykket af Asalæren” (dagbogsblade fra 24. juni 1807, *Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 406).

Når man læser “Om Asalæren”, gør man klogt i at slippe sine fordomme om snævre genrebegreber og i stedet lade sig rive med af den mytiske og historiske vision, Grundtvig opruller for øjnene af én. Han skildrer et verdensdrama, hvis begyndelse har fundet stedet før skabelsen, og hvis ende ingen kender, men som hele menneskeheden – og måske især nordboerne – levede med i – dengang i 1807.

2.2 Form og komposition

Grundtvig var selv klar over, at formen – hverken videnskabelig afhandling eller ren digtning – kunne være et problem. Ikke desto mindre vil værket i det følgende ofte blive benævnt ‘afhandlingen’. I et brev, der formodentlig er ledsagebrevet til Rasmus Nyerup, dateret 22. maj 1807, altså præcis samme dag som “Om Asalæren”, skriver Grundtvig: “Dersom De kun maatte finde Noget indesluttet i Formen, vil De vist ikke stødes af dens Underlighed. Jeg har 4 Gange stræbt at forandre den men det har ikke villet lykkes, da den i al sin Underlighed er det troeste Aftryk af min nærværende Sindsstemning, en glad og livfuld Ahnelse af gamle Nords Højhed, parret med tilbagetrængt Smerte” (*Breve* 1 1924, s. 4).

Afhandlingen begynder med en højstemt tilegnelse til “Nordens Nyrup”, dvs. til forfatteren, tidsskriftredaktøren, universitetsbibliotekschef og ekstraordinær professor i litteraturhistorie, Rasmus Nyerup. Nyerup betragtede sig ikke uden grund som ‘elev’ af historikeren P.F. Suhm ([se afsnit om Suhm](#)). Derpå følger som en slags motto et nøje valgt uddrag af første strofe af eddadigtet “Odins Ravnegaldet” (nemlig vers 1, 4, 6, 7 og 8). Dette uddrag oversætter Grundtvig i fodnoten til dansk og betegner det derefter som “vore Fædres korte Symbolum”, dvs. trosbekendelse (“Om Asalæren”, s. 156). På disse få linjer, der kan opfattes som en slags disposition for forløbet af verdens gang, bygger Grundtvig det meste af afhandlingen op.

Dernæst følger Grundtvigs mening om gendigtninger af de gamle eddadigte og hans syn på Adam Oehlenschläger som nordisk digter. Endelig kommer en bemærkning om den arnamagnæanske kommissions udgave af *Eddaen* ([se afsnit om denne udgave](#)). Indimellem lyder opfordringer til læserne om at fordybe sig i de gamle digte. Endelig (s. 162 i “Om Asalæren”) begynder selve den kommenterede oversættelse og sammenskrivning af de eddadigte, Grundtvig behandler.

I et noget senere brev til Molbech (5. juli 1808) uddyber Grundtvig sin opfattelse af “Om Asalæren”s form: “Grunden til min Utilfredshed er, at jeg paa engang erkender den Form, jeg har givet min Udsigt over Asalæren, for den absolut rigtige, og den mindst passende til mit Øiemed” (*Molbech-Grundtvig* 1888, s. 17).

Litteraturforskeren Flemming Lundgreen-Nielsen har karakteriseret værket som en kombination af Adam Oehlenschlägers digt “Guldhornene” (fra *Digte 1803*) og Oehlenschlägers prisopgave fra 1800. (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 210). Universitetets prisopgave for år 1800, hvis formulering lød: “Var det gavnligt, for

Nordens skønne Litteratur, om den gamle nordiske Mythologie blev indført og almindelig antaget, istedet for den Grædske”, blev af Oehlenschläger besvaret med et rungende ja. Hans besvarelse havde overskriften: “Forsøg til Besvarelse af det ved Kiøbenhavns Universitet fremsatte Priisspørgsmaal”. Og Grundtvig havde haft mulighed for at læse prisopgaven, da den – sammen med de to andre indkomne besvarelser – blev trykt i tidsskriftet *Ny Minerva* 1801. Offentliggørelsen var i øvrigt en hel føljeton i sig selv. I marts måned kom Oehlenschlägers besvarelse, der havde fået lige så fin bedømmelse som prisvinderens. I april bragtes den trediebedste besvarelse, Jens Møllers. Endelig bragtes den vindende besvarelse af Ludvig Stoud Platou over to numre, nemlig juni og juli 1801. Blandt sine mere teoretiske forudsætninger nævner Oehlenschläger både Herder og Moritz; [se afsnit om Moritz](#). For så vidt man kan tale om en rangorden i bedømmelserne, fik Platou guldmedalje, Oehlenschläger første accessit, men med en bemærkning om, at hans besvarelse var værdig til medaljen, mens Jens Møller kun fik andet accessit (dvs. rosende omtale) (Billeskov Jansen 1980, s. XXX).

Lundgreen-Nielsen betragter den sidste, visionære del af “Om Asalæren”, der begynder nederst s. 184, som “en officiel parallel til det private digt ‘Synet’” (1980, s. 209), som Grundtvig sendte i et brev til Molbech (*Molbech-Grundtvig* 1888, s. 199-205). Visionen er tydeligt præget af to af Grundtvigs mange forlæg, *Fiølsvins Mål* eller *Fjølsvikvadet*, der netop handler om en helts besværlige og farefulde rejse for at nå sin elskede, og *Hyndlas Sang*, der handler om Frejas søgen efter sin elskede.

2.3 Metrik

Grundtvigs anvendelse af tilstræbt oldnordisk metrik i “Om Asalæren” er ikke så veludviklet som i hans senere værker. Langt de fleste af hans kilder til “Om Asalæren” er udført i strofeformen fornyrdöislag, dvs. en strofe, der består af otte kortlinjer, som holdes sammen parvis ved hjælp af bogstavrim (allitteration). Det foregår ved, at de ulige verslinjer bærer de to første rimende ord, de lige numre tre af de bogstavrimende ord (fx “Vred var Vingthor, / da han vågnet”, hvor bogstavet v bærer rimet). I “Om Asalæren” overholder Grundtvig næsten altid kortlinjerne og rytmen, mens han langt fra altid får bogstavrimene med. For Grundtvig er det vigtigst at få ordenes mening frem – så må bogstavrimene være der i den udstrækning, det kan lade sig gøre. Hvad der således mangler i allitteration, kompenseres der for i den tilstræbt norrøne stil, som fx rummer omvendt ordstilling, manglende brug af bestemt eller ubestemt artikel og andre arkaismer (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 210).

2.4 Alfaderbegrebet og det ubevidst kristne

Det sted, hvor Grundtvig i “Om Asalæren” afviger kraftigst fra oldtidens opfattelser, er ved begrebet Alfader (se også Auken 2005, s. 125 f.). Hvor Alfader i *Den yngre Edda* blot er et tilnavn til Odin, bliver Alfader hos Grundtvig et begreb, der står over både hedenskab og kristendom, en slags overguddommelig instans, der styrer hele verdens gang. I *Eddaen* derimod er der under “Óðins heiti ok Óðinskenningar” (da. Odinsnavne og kenninger for Odin) anført: “Odin heiti Alföðr” (da. Odin hed Alfader). Hos Suhm ([se afsnit om Suhm](#)) står der:

“Først siges, at den ældste af alle Guderne hedte Alfadur, og havde i Asgaard, eller som det i Resenii Udgave kaldes det gamle Asgaard, tolv Navne, at han lever altid, og styrer for alt sit Rige, baade det store og det smaae; at han haver bygget Himmel, Jord og Luften, giordt Mennesket, og givet ham en Aande, som aldrig skal dø” (Suhm 1771, s. 8).

Hos Suhm ses tydelige referencer til den kristne skabergud. Også en digter som Oehlenschläger har overtaget Suhms Alfaderbegreb (Lundgreen-Nielsen 1965, s. 33).

På s. 170 står der i “Om Asalæren”: “men da Legemet var dannet af Jetter, kunde Mennesket ei heller ganske rives løs fra disses Herredømme, og naar Odins Aande i Døden bortveg fra Legemet, maatte dette være i Jettens Magt.”

Det ses klart, at Grundtvig her anvender et ordvalg, som ligger tæt op ad det traditionelt kristne: legeme og ånd(e). Legemet knyttes til jætterne, mens ånden kommer fra Odin, der er forbundet med eller er en del af Alfader. Dermed ligger ligheden med den kristne skabelsesberetning snublende nær.

2.5 Grundtvigs (historie)filosofiske baggrund

Af Grundtvigs dag- og udtogsbøger fremgår det ofte, hvilke forfattere han ikke bare har læst, men også fundet så interessante, at han har skrevet uddrag eller oversættelser af dem. Når man skal indkredse Grundtvigs (historie)filosofiske baggrund, må man vende blikket mod Tyskland, hvor det er navne som Herder, Fichte, Schelling, Schiller og Goethe, der springer i øjnene. Hertil kommer naturligvis Henrich Steffens, der i vinteren 1802-1803 introducerede Grundtvig (og mange andre, der fulgte hans forelæsninger) for de tyske filosoffer og digtere. I 1805 ejede Grundtvig også den udgivelse, hvormed Steffens fulgte op på forelæsningerne, *Indledning til filosofiske Forelæsninger*, København 1803. Bogen har nr. LXXII (72) i den unge Grundtvigs bogfortegnelse fra 1805: “Optegnelse / paa / de Bøger / Jeg ejer / og / ejende vorder / begyndt / d. XXde Decbr / MDCCCV / Nikolaj Frederik Severin Grundtvig / Ludimagister Egelökkis” ([fasc. 501](#)).

Den historieopfattelse, der kommer til syne i “Om Asalæren”, har Grundtvig således delvist overtaget fra Henrich Steffens, der igen er inspireret af Schelling, især hans *System des transscendentalen Idealismus* (1800). Hertil kommer, at Grundtvig selv har læst Schellings *Religion und Philosophie* (1804) med dens neoplatoniske metafysik. Idéhistorikeren Ole Vind skriver: “Det er Schellings syn på verdensdramaet, der ligger til grund for Grundtvigs første historiefilosofiske afhandlinger” (Vind 1999, s. 157).

“Om Asalæren” lægger sig således op ad den romantiske naturfilosofi, som fandt en dynamisk enhed bag naturens mangfoldighed (“natur som synlig ånd og ånd som usynlig natur” (www.adl.dk/adl_pub/periode/; 1. oktober 2010)). Denne identitetsteori rummer en teori om, “at subjekt og objekt, jeg og ikke-jeg, ånd (eller bevidsthed) og natur var identiske” (Kondrup 1996, s. 170). Det er dog først i historiens gang, man kan se denne ‘ånd’ fuldt udfoldet. Steffens anskuer den historiske gang fra mytologisk tid helt frem mod sin egen samtid, og dér ser han et forløb, der er styret af ‘Verdensånden’. Billedligt bevæger historien sig langs en kurve fra oldtidens bevidsthedsmæssigt højere stade, som udgøres af den mytologiske tid,

nedad mod et nulpunkt. Som en frelser fødes i nulpunktet Kristus, hvorefter det går fremad eller opad igen, indtil man når samtiden, som i bedste fald kendetegnes ved den romantiske idealisme, der i Tyskland er indvarslet af Winckelmann og Goethe (Kondrup 1996, s. 205). Når Grundtvig i "Om Asalæren" s. 163 skriver "det Eviges Kraft" eller s. 166 fx bruger udtrykket "den evige Visdoms [...] Villie", er det klart, at han har en historieopfattelse, der grunder sig på Steffens eller på en af Steffens' inspirationskilder. Det kan fx være Schiller, hvis forelæsning om universalhistorien Grundtvig læste i sommeren 1806 og skrev udtog fra (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 200). En lidt udvidet form af citatet s. 166 lyder : "Urdas (den evige Visdoms) Vilje". Heraf fremgår det tydeligt, hvordan Grundtvig lader nornerne (Urd er en af disse) være dem, der har kendskab til det større, historiske forløb. Samtidig knyttes tråden til det lille uddrag fra "Odins Ravnegaldet", Grundtvig havde anbragt som motto for "Om Asalæren". Man kan betragte Grundtvigs historiesyn her som en udvidet udgave af det traditionelle kristne lineære historiesyn, der har en begyndelse, en midte og en slutning, med Skabelsen og Dommedag som yderpunkterne og Kristi fødsel i midten.

I et tilbageblik fra Grundtvigs dagbogsblade fra 24. juni 1807 kan man læse om det, han ser ligge bag de hændelser og visioner, som han finder i eddadigtene: "Jeg ahnede en filosofisk Betydning bag den historiske Kamp men Enheden fattedes" (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 405).

2.6 Grundtvigs verdenssyn, historieopfattelse og antropologi

Sune Auken har i *Sagas Spejl*, i afsnittet, som omhandler "Om Religion og Liturgie", den artikel, Grundtvig fik offentliggjort i *Theologisk Maanedsskrift* februar 1807, givet den kortest mulige beskrivelse af Grundtvigs mytologiske helhedssyn: "et fald fra identiteten med Alfader og en kamp gennem historien frem til den endelige kamp ved ragnarok" (Auken 2005, s. 114). En væsentlig tanke er således, at den kamp mellem aser og jætter, der finder sted ved optakten til Ragnarok, er helt bevidst fremkaldt af nornerne – og bag dem Alfaders – styren af historiens gang. Kampen udløses efter drabet på Balder, som Loke er indirekte skyldig i. Denne indsigt blev Grundtvig ifølge en dagsbogsoptegnelse fra 24. juni 1807 ledt på sporet af allerede i 1806: "Jeg betragtede Kampyttringerne nøjere, og fandt at Lokes Forhold til Aserne bestemte Kamplykken, og møjsommeligt ledte jeg efter Punkten da Loke blev Asers Fjende" (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 405, intern varians udeladt).

I forlængelse af historiesynet, som er typisk romantisk, tegner sig dog også konturerne af et verdensbillede, der er væsensforskelligt fra det, en mand som Steffens havde i tankerne. For Grundtvig bliver de gamle nordiske guders og jætters indbyrdes kamp og skærmydsler på én gang lige så virkelige som fx Slaget på Rheden i 1801 og samtidig et udtryk for en kamp på det mere symbolske plan. På dette symbolske plan, som Grundtvig ville kalde 'sindbilledligt', kommer kampen mellem guder og jætter til at repræsentere mere end blot oldtidens kampe.

For Grundtvig bliver denne sindbilledlighed en kilde til indsigt i verdenshistoriens uundgåelige gang, hvor forskellige kræfter kæmper mod hinanden efter Alfaders – og hans redskab: nornerne – vilje. Anderledes udtrykt har Grundtvig set verdensgangen som "en kamp mellem massen (jætterne, det selvtagne liv) og den oprindelig

guddommelige, men frafaldne kraft (aserne)” (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 209). Dette citat rummer to vigtige ord og en udlægning af dem, nemlig ordet ‘masse’ og ordet ‘kraft’. Den mere allegoriske udlægning af de gamle guder er der i øvrigt også belæg for hos Suhm; [se afsnittet om Suhm](#).

Når Grundtvig taler om Loke og Odin, gør han det på sin helt egen måde, der ligger mellem en traditionel (litterær) personificering af abstrakter og en opfattelse af dem som ganske reelle størrelser. I “Om Asalæren” s. 169 nederst udlægger Grundtvig det selv således, at fx Loke bliver klogskabens og forstandens repræsentant. Andre steder tillægges Loke negative egenskaber, fx egoisme og selvoptagethed. Så når Grundtvig skriver ‘Kraften’ eller ‘Massen’, kan det næsten overalt oversættes til henholdsvis ‘Odin’ eller ‘jætterne’. Eftersom jætterne stammer fra urjætten Ymer, kan også Ymer identificeres med ‘Massen’.

3 Grundtvigs mytologiske værkhorisont

Da Grundtvig for alvor selv gik i gang med at gendigte de gamle eddakvad eller -digte, stod han ikke på bar bund. Dels eksisterede der to meget forskellige udgaver af de gamle tekster og/eller deres oversættelse, dels fandtes der flere håndbøger i nordisk mytologi. Og eftersom Grundtvig ofte i sine dag- og udtogsbøger bringer notater over, hvad han læser, kan vi et stykke af vejen rekonstruere hans mytologiske horisont. Ud over de udgivne breve og dag- og udtogsbøger (*Molbech-Grundtvig* 1888; *Dag- og Udtogsbøger* 1, 1979) findes der også fra Grundtvigs hånd en række fascikler, dvs. pakker med manuskripter o. lign., hvori der ligger udkast til oversættelser af eddadigtene og uddrag eller oversættelser af læst (fag)litteratur. Sommeren 1804 læste Grundtvig oldislandsk med stor ildhu. Dagbogen bærer vidnesbyrd om de mange tusinde sider, han har kæmpet sig igennem – mange af dem kun på oldislandsk, men en del dog med latinske paralleltekster – sagaer, eddadigte, optegnelser om nedskrivere. Indimellem prøvede han også selv at oversætte.

Et eddadigt eller -kvad er et oldislandsk digt, der stammer fra den tidligste nordiske middelalder eller måske endda helt tilbage fra vikingetiden. Betegnelsen ‘edda’ bruges både om *Den ældre Edda (Den poetiske Edda)* og om *Den yngre Edda (Snorres Edda)*. Den ældre Edda består af ti gudedigte og nitten heltedigte. *Den yngre Edda (Snorres Edda)* rummer en genfortælling på prosa med verscitater af mange af de nordiske myter og en håndbog i skjaldedigtning. Den ældst kendte nedskrift af *Den ældre Edda* står i det såkaldte Codex Regius fra 1200-tallet.

3.1 Sæmunds Edda – Den Arnamagnæanske Kommissions udgave

Af de mange værker, Grundtvig læste, er det vigtigste Den Arnamagnæanske Kommissions store latinske udgave af en række af eddakvadene med den lange titel: *Edda Sæmundar Hinns Fróða. Edda Rhythmica seu antiquior, vulgo Sæmundina dicta* (da. *Sæmund den Frodes Edda. Den poetiske eller ældre edda, almindeligvis kaldet Sæmunds*). Dengang mente man nemlig, at det var islændingen Sæmund den Frode (eller Lærde, død 1133), der engang i begyndelsen af 1100-tallet havde samlet eller endog forfattet de digte, som i dag går under navnet *Den ældre Edda*. Kommissionen var nedsat med det formål at udgive de vigtigste af de gamle

håndskrifter, som islændingen Arne Magnusson havde bragt fra Island til København. Udgavens første bind kom i 1787, andet i 1817 og tredje først i 1828. Bag udgavens første bind stod så fagligt velfunderede personer som Bolle Willum Luxdorph, P.F. Suhm, Børge Thorlacius, Abraham Kall og Jacob Baden. I deres over 40 sider lange forord forsvarer de sig mod dem, der afviser nytten af at studere den nordiske oldtid i almindelighed og eddaen i særdeleshed:

“Det er nemlig deres [modstandernes] opfattelse, at hele Eddaforskningen, som naturligvis kræver meget arbejde og er forbundet med stor usikkerhed, men ellers er lidet nyttig, hvis ikke ganske unyttig, ikke på nogen måde forekommer så betydningsfuld, at den lærde verden kan bruge energi og kræfter på den, kræfter, som mere klogt burde anvendes på gode og nyttige sager. Disse personer råber op om, at dette værdiløse og mere end halvbarbariske sludder bør overlades til dem, der har skrevet det, og deres hjernesvind bortvejres som spindelvæv. Vi for vort vedkommende [udgiverne] vil ikke bruge mange kræfter på at gå i rette med disse menneskers afvisende holdning, for det er vor opfattelse, at studiet af nordisk mytologi ikke bør pånødes alle eller dem, der ikke ønsker det. Hvis der imidlertid findes nogen, som har en lidt anden mening om denne del af de nordiske oldtidsminder, så skal de vel have lov til at følge deres overbevisning uden at andre, der finder det foragteligt, begynder at protestere?” (s. VIII, oversat af GV, 2010).

Udgaven er tosproget, hvad angår digtene, dvs. både på oldislandsk og nylatin. For sin tid er den endog meget grundig og videnskabelig, fx med hensyn til tekstkritisk apparat (dvs. forskellige håndskrifers læsemåder). Desuden er den forsynet med mange og lærde noter, en udførlig ordliste, stikordsregister m.v. (alt sammen på latin, naturligvis). Første bind rummer følgende digte (med de gængse danske titler i parentes): *Vafþrúðnismál* (*Vaftrudners Sang*), *Grímnismál* (*Grimners Sang*), *För Skirnis* (*Skirners Færd*), *Harbardz Liod* (*Harbards Sang*), *Hymis Kvida* (*Hymers Kvæde*), *Ægis Drekkja* (*Ægirs Gæstebud*), *Þryms Kvida* (*Trymskvadet* eller *Hammerhentningen*), *Hrafnagaldur Óðins* (*Odins Ravnegaldur*), *Vegtams Kvida* (*Vegtams Kvæde*), *Alvís Mál* (*Sangen om Alvis*), *Fiölsvinns Mál* (*Fjølsvikvadet*), *Hyndlu-Liöþ* (*Hyndlas Sang*).

Til gengæld mangler netop det digt, der for Grundtvig er vigtigst af dem alle, nemlig *Vølvens Spådom* eller *Völuspá*, som Grundtvig hænger hele sin fremstilling op på. Også til at etablere en indbyrdes kronologi eddadigtene imellem lader Grundtvig sig inspirere af *Vølvens Spådom*. Dét blev dog først trykt i udgavens tredje bind, 1828. Han har imidlertid kunnet læse det i oversættelse hos Sandvig ([se kapitlet om Sandvig](#)) og – måske – i den første trykte version hos Resen.

Første bind af den arnamagnæanske kommissions udgave står allersidst i Grundtvigs bogfortegnelse fra 1805 ([se kapitlet om Grundtvigs historiefilosofiske baggrund](#)).

3.2 Resen

Grundtvig har formodentlig stiftet bekendtskab med *Vølvens Spådom* i Peder Hansen Resens ligeledes tosprogede udgave fra 1665, *Philosophia antiquissima Norvegico-Danica dicta Woluspa quæ est Pars Eddæ Sæmundi Islandice & Latine publici juris primum facta, a Petro Joh. Resenio* (da. *Gammel norsk-dansk visdom kaldet*

Voluspa, som er en del af *Sæmunds Edda*, trykt på islandsk og latin, for første gang gjort tilgængelig for offentligheden, af Peder Hansen Resen [den latinske oversættelse er af Stephán Ólafsson]). I et brev dateret 1. maj 1807 spørger Grundtvig nemlig Rasmus Nyerup, der på det tidspunkt er universitetsbibliotekar, om han evt. kan låne den til Langeland mod kaution (*Breve* 1 1924, s. 1). Senere har Grundtvig i alt fald opnået kendskab til Resen-udgaven. I fasc. 264.1 (juni 1807) taler han (blad 4 verso) om “Resens fordærvede Tekst”, ligesom han i et brev til Rasmus Nyerup fra 6. januar 1808 taler om “Resens skødesløse Tekst” (*Breve* 1 1924, s. 7). Resen har været hurtig med sin udgivelse, der udkom kun tre år efter, at det mest berømte eddahåndskrift, *Codex Regius* fra o. 1270'erne, var kommet til Danmark.

3.3 Sandvig

Som inspiration har Bertel Christian Sandvigs anonyme oversættelse fra 1783-1785, *Forsøg til en Oversættelse af Sæmunds Edda*, med varianttitlen *Sæmunds Edda*, også gjort sin gavn. Af Grundtvigs bogliste fra 1805 ([fasc. 501](#)) fremgår det, at han selv har ejet værket. De to bind rummer følgende digte (titlerne i parentes er de mere almindelige):

1783: *Solarliod* (*Solsangen*), *Odins Ravne-Besværgelse* (*Odins Ravnegalder*), *Vola's Spaadom* (*Vølvens Spådom*), *Odins høje Sang* (også kaldet *Hávamál*), *Vaftrudnismal* (*Vaftrudners Sang*), *Grimnismal* (*Grimners Sang*), *Alvismal* (*Sangen om Alvis*), *Ægirs Gæstebud*, *Hammerens Hentelse* (*Hammerhentningen*, *Trymskvadet*).

1785: *Skirners Reise* (*Skirners Færd*), *Vegtams Kvæde*, *Valundurs Kvæde* (*Kvadet om Vølund*), *Harbards Sang* (eller *Sangen om Gråskåg*), *Hymirs Kvæde*, *Hyndlas Sang*, *Fiolviders Sang* (*Fjølsvikvadet*), *Kong Heidreks Viisdom*, *Fortælling om Rigr* (*Rigs Remsedigt*). Mens Sandvig i 1780'erne arbejdede på sin oversættelse, vidste han udmærket, at Den Arnamagnæanske Kommission var på vej med sin videnskabelige, tekstkritiske udgave med tilhørende oversættelse til latin.

Skønt Grundtvig selv oversatte eddadigtene i “Om Asalæren”, er det sikkert, at han også har skævet til Sandvigs oversættelse, for han kommenterer den i “Om Asalæren”. Derudover hentede han flere gange norrønismer fra Sandvig, fx ordet ‘Ulvstriden’ (“Om Asalæren”, s. 178, der hentyder til, at Fenrisulven slippes løs ved Ragnarok), eller ordet ‘Banetuen’, s. 160. Kun sjældent har han direkte benyttet Sandvigs formuleringer; dog er der s. 172 i “Om Asalæren” en strofe fra *Odins Ravnegalder*, der er overtaget næsten ordret.

3.4 Biörner

I 1737 udgav svenskeren Erik Julius Biörner i Stockholm storværket *Nordiska Kämpa Dater, i en Sagoflock samlade om forna Kongar och Hjältar. För hvilken, förutan et ständigt Ättartahl på alla befintliga Swenska Kongar och Drotningar, äfwen et Företal finnes*. Dette omfattende værk i folioformat er tresproget ((old)islandsk, latin og svensk) og rummer 13 fornaldersagaer, deriblandt – som nummer ni – *Vølsungesagaen*, hvis hovedpersoner er Brynhilde og Sigurd, et elskerpar, som

Grundtvig gennem hele sin ungdom var optaget af, og som den tyske senromantiske komponist Richard Wagner senere skulle udødeliggøre i sit storværk *Nibelungenring* (1876). Netop fordi værket er tresproget, har Grundtvig også kunnet benytte det til at lære mere oldislandsk.

3.5 Ingen håndskrifter

Det er dog kun Sandvigs og den arnamagnæanske kommissions udgaver, som Grundtvig nævner eksplicit i "Om Asalæren". At Grundtvig ikke har haft mulighed for at sidde med originaler af de oldislandske tekster, fremgår af dagbogsblade fra 24. juni 1807: "Jeg har ansøgt om at faa islandske Manuskripter; men rimeligt er det, at jeg snart forlader Langeland, og da kan jeg i København ret begynde" (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 406). På grund af Danmarks anspændte forhold til englænderne var håndskriftudlån fra København i sommeren 1807 også fuldstændig umuligt. Bombardementet af København fandt ganske vist først sted natten mellem 4. og 5. september 1807, men i krigen mellem England og Frankrig, hvor Danmark blev betragtet som allieret med Frankrig, havde England allerede i januar 1807 reageret på Frankrigs fastlandsspærring ved at indføre en *Order in Council* (dvs. kongelig forordning), som forbød neutral skibsfart til Frankrig. Danmark stod klemmt mellem handelsinteresser på den ene side og frygten for krig på den anden; og de danske farvande kunne hurtigt blive farlige.

4 Eddadigtene bag Asalæren

Når man ser på, hvor mange eddadigte Grundtvig har haft mulighed for at kende, kan det måske undre, at han i "Om Asalæren" kun udnytter en mindre del. Flemming Lundgreen-Nielsen skriver (1965, s. 31), at det drejer sig om fem (og korrigerer sig selv i Lundgreen-Nielsen 1980 bind 1, s. 428). I noten til "Om Asalæren" s. 161 angiver Grundtvig selv: "Voluspa, Hamarrheimt, Vegtams Kvida, Før Skirner, og Rafnagaldr Odins". Han medtager dog også "Ægir Drekke" (note til s. 165), "Fiølsvins Mal" (note til s.184) og "Hyndlas Sang" (s. 162). Af disse tekster regnes *Odins Ravnegalder* i dag for en senere tekst, hvorfor den heller ikke er med i de nyere oversættelser af eddadigtene. Her følger en kort gennemgang af indholdet i de eddadigte, Grundtvig har benyttet:

4.1 Vølvens Spådom

Vølvens Spådom er det næstlængste digt i *Eddaen* og fortæller Verdens historie fra før skabelsen til efter undergangen, Ragnarok, hvor alt genopstår i harmoni. En vølv, dvs. en spådomskyndig kvinde, tvinges af Odin til at røbe denne verdensplan. Centralt i digtet står fortællingen om Balders død og forsoningen i den nye verden mellem ham og hans drabsmand, Høder, men der refereres til mange andre fortællinger om guderne. For Grundtvig er dette digt det vigtigste, netop fordi det rummer det lange forløb fra urtid over Ragnarok til fremtid. I hans optik bliver det derfor overordnet alle de andre eddadigte, hvis fortællinger Grundtvig prøver at strukturere i en indbyrdes tidsfølge, der er underordnet den, han ser i *Vølvens Spådom*.

4.2 Hammerhentningen

I *Hammerhentningen* eller *Trymskvadet* fortælles om, hvordan jætten Trym stjæler Thors hammer, Mjølner. For at Thor kan få den igen, må Freja gifte sig med Trym. Det bliver dog Thor selv, der klædes ud som brud, hvilket afstedkommer mange muntre replikskifter under bryllupsfesten. Da Trym lægger hammeren i Thors skød, afslører Thor sig og dræber eller sårer mange af jætterne.

4.3 Vegtams Kvæde

Vegtams Kvæde eller *Balders Drømme* handler om den forklædte Odins ridt til dødsriget og dets herskerinde, Hel. Her vækker han en død vølv, dvs. spåkvinde, for at få hende til at afsløre, hvad Balders onde drømme betyder. Odin rider tilbage til Asgård med varsler om Balders død og det forestående Ragnarok.

4.4 Skirners Færd

Skirners Færd handler om Frejs forelskelse i den underskønne jættedatter Gerd. Frej sender sin tjener Skirner afsted for at fri til hende, men hun lader sig ikke lokke af de guddommelige gaver, han har med. Først ved trusler får Skirner aftalt et elskovsmøde mellem hende og Frej.

4.5 Odins Ravnegelder

Odins Ravnegelder er en meget dunkel eftermiddelalderlig tekst (men Grundtvig antog den for at være ældre), der dybest set ikke har nogen slutning. Odin sender en delegation, bestående af Heimdal, Loke – og måske Brage –, ud for at forhøre sig om fremtiden. Loke og Heimdal vender tilbage uden svar, hvorefter guderne tager hjem uden at have opnået, hvad de ville. Så bryder dagen frem.

4.6 Ægirs Gæstebud

Ægirs Gæstebud eller *Lokes Skænderi* er en munter historie om et gilde, hvortil Ægir har brygget mjøden. Den ubudne Loke dukker alligevel op og får fornærmet stort set samtlige guder. Han beskylder kvinderne for at være løstige, mændene for at være feje, og han anklager flere for at begå blodskam.

4.7 Fjølsvikvadet

Fjølsvikvadet er ofte betegnelsen for anden del af *Svipdagskvadet*. Det fortæller om Svipdags brudefærd på vej mod sin elskede, Menglød. I første halvdel af *Svipdagskvadet* har Svipdag opsøgt sin afdøde mor for at få udleveret et tryllesprog, der kan hjælpe ham på færd. Det er af senere forskning blevet anset for at være en maskeret myte om Frejas og Frejs forening, dvs. en incestuøs forbindelse.

4.8 Hyndlas Sang

I *Hyndlas Sang* søger Freja oplysninger hos vølven Hyndla om elskerens Ottars slægtskabsforhold. Mere end 80 navne nævnes sammen med en oversigt over verdens gang. Sidstnævnte del af digtet kaldes derfor indimellem for “Den korte Vølvens Spådom”.

5 Opslagsværker

5.1 P.F. Suhm

Af opslagsværker om nordisk mytologi har Grundtvig især støttet sig til Peter Frederik Suhm: *Om Odin og den Hedniske Gudelære og Gudstieneste udi Norden*, 1771. I bogen gennemgår Suhm hele den nordiske mytologi, organiseret i større og mindre afsnit om de enkelte guder og gudinder. Han forsøger dog at harmonisere kilderne, som især er *Den ældre Edda* og *Snorres Edda*, således at deres indbyrdes modsætninger i videst muligt omfang sløres. Grundtvig har formodentlig fundet bogen på skolebiblioteket i Aarhus Kathedralskole i 1799 eller 1800 (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 42).

Grundtvig er på nogle punkter forbeholden over for Suhm. Fx er der i fasc. 263, blad 9, adskillige kritiske bemærkninger til Suhms allegoriske forståelse af asalæren. Suhm er dog også euhemeristisk, dvs. tilhænger af læren om, at guderne blot var afdøde mennesker (efter den græske filosof Euhemeros, død 298 f.Kr.), idet han fx har et helt afsnit om "Odin som et menneske" (1771, s. 68f). Da "Om Asalæren" udkom i 1807, var Suhms bog et værk, som Grundtvig havde kendt i syv eller otte år. Da han ikke selv ejede det, bad Grundtvig i et brev af 15. maj 1807 til Rasmus Nyerup om at låne værket: "Suhms Skrift om Odin, der er mig dobbelt kjært, da det i min Skolegang først stillede min Længsel efter Nordens Guder, beder jeg Dem sende mig, da jeg uagtet al anvendt Umage ej kan blive Ejer deraf" (*Breve* 1 1924, s. 4).

Til gengæld har Grundtvig selv ejet Suhms *Udtog af Danmarks, Norges og Holstens Historie, til Brug for den studerende Ungdom*, i den af Jørgen Kierulf omarbejdede udgave fra 1802. Den har nr. XXIV (24) i den bogliste, Grundtvig anlagde i året 1805 ([fasc. 501](#)).

5.2 Saxo

Skønt der ikke står meget om asalæren hos den middelalderlige Saxo, har Grundtvig været optaget af Saxos *Gesta Danorum (Danernes Bedrifter)*, som han da også selv oversætter senere, først prøver i uddrag (september 1815, *Bibliografien* nr. 255), dernæst i samlet udgave 1818-1823, *Danmarks Krønike af Saxo Grammaticus fordansket ved Nik. Fred. Sev. Grundtvig, præst.* (*Bibliografien* nr. 335A). I de første bøger af *Gesta Danorum*, som formentlig er blevet til o. 1200, gør Saxo Odin til konge over gudedeforsamlingen i Byzans. I det hele taget prøver Saxo at beskrive asaguderne som historiske personer, altså at tage det hedenske ud af guderne og gøre dem til almindelige mennesker (et euhemeristisk synspunkt). Det har formentlig gjort det lettere for Saxos samtid at goutere det hedenske aspekt, at indfaldsvinklen var så eksplicit kristen.

5.3 Bastholm og Møinichen

Dagbogen for 1. juni 1804 viser, at Grundtvig også har læst et på det tidspunkt forholdsvis nyt værk af Christian Bastholm *Historisk-philosophiske Undersøgelser over de ældste Folkeslægters religiøse og philosophiske Meninger* fra 1802.

Grundtvig er uenig i Bastholms rationalistiske forståelse af fx Hel og Niflheim, der opfattes som "Sindbilleder" (Bastholm 1802, s. 597, her citeret efter Lundgreen-Nielsen 1980, s. 117).

Hertil kommer et værk, som Grundtvig ikke udtrykker speciel begejstring for (han omtaler forfatteren som uinteressant), men hvis oplysninger han alligevel ikke blot gør brug af, men også gladeligt tolker videre på; [se fx note til "dødvækkende runer"](#). Det drejer sig om Jacob Bærent Møinichen *Nordiske Folks Overtroe, Guder, Fabler og Helte indtil Frode 7 Tider i Bogstav-Orden* fra 1800. Bogen går også under den mere ligefremme titel *Nordisk Gudelære*. Den er et opslagsværk i alfabetisk orden, der hindrer en helhedsopfattelse.

5.4 Moritz

Det er dog ikke bare danske opfattelser af fortidens guder, Grundtvig har studeret. *Götterlehre, oder, mythologische Dichtungen der Alten, zusammengestellt von Karl Philipp Moritz, mit fünf und sechzig Kupfer gestochenen Abbildungen nach antiken geschnittenen Steinen und andern Denkmälern des Alterthums* (da. *Gudelære eller de gamles mytologiske digtning, sammenstillet af Karl Philipp Moritz med 65 kobberstik efter udskårne antikke sten og andre mindesmærker fra antikken*) var udkommet i Berlin 1791. Denne bog af samtidens store tyske navn hører også med til Grundtvigs mytologiske horisont; han læste den i foråret 1806. I sin udtogsbog skriver han om dette værk:

"Saare stor Forskel finder Ieg mellem denne Gudelære og alle de andre tørre alfabetiske Registre, Ieg hidtil saa prangende med dette Navn. [...] Poetisk er Fremstillelsen og de gamle betydningsfulde Mythers Aand udtaler sig saavel gennem det Hele, som især gennem de Digtere Forfatteren saa passende lader fremtræde" (*Dag- og Udtogsbøger* 1979, s. 260 f.).

Hvad der er vigtigt, er altså, at gudelæren ikke blot er opremsninger af tørre fakta, men netop også – digtning. Udtrykt i Grundtvigs billedsprog er Moritz' fabellære "ej [fremstillet] som en afpillet Benrad sønderslaaet efter en vilkaarlig Fysiks eller Filosofis Regler" (*Dag- og Udtogsbøger* 1979 1, s. 261).

Dette værk beholdt i Danmark sin aktualitet langt op i 1800-tallet, hvor digteren Christian Winther oversatte og udvidede det under titlen: *Karl Philipp Moritz's Gudelære, overs. og tilligemed et Omrids af den nordiske Mythologie*, 1847 (og flere senere optryk).

Videnskabshistorisk er Moritz interessant på grund af sin opfattelse af de antikke myter, hvor han stiller sig mellem den euhemeristiske opfattelse, dvs. læren om, at guderne blot var afdøde mennesker, og den allegoriske opfattelse, der bl.a. dyrkedes af stoikere og epikuræere, som gik ud på, at guderne var personifikationer af naturmagterne, fx tordenen (i Norden personificeret ved Thor). Oplysningstidens (historie)filosoffer og mytologer, herunder Karl Philipp Moritz, overtog generelt begge gudetolkninger, både den euhemeristiske og den allegoriske (Hübner 1985, s. 50). I faglitteraturen kan man indimellem se den allegoriske mytologiopfattelse benævnt naturmytologisk (Finn Stefánsson 2009, s. 298). Moritz udtrykker det således:

“Die Göttergeschichte der Alten durch allerlei Ausdeutungen zu bloßen Allegorien umbilden zu wollen, ist ein eben so thörichtes Unternehmen, als wenn man diese Dichtungen durch allerlei gezwungene Erklärungen in lauter wahre Geschichte zu verwandeln sucht” (1791, s. 3).

“Ved alleslags Fortolkninger at ville omdanne de Gamles Gudehistorie til blotte Allegorier, er et ligesaa daarligt Foretagende, som naar man ved allehaande tvungne Forklaringer søger at forvandle disse Digtninger til lutter sand Historie” (Christian Winther (overs.) 1847, s. 2).

6 Grundtvigs digteriske forarbejder og forudsætninger

Interessen for det (old)nordiske stof havde Grundtvig haft siden sin barndom og pure ungdom. Interessen var både tilegnende og udøvende. Dels prøvede han at lære sig selv oldnordisk, idet han ved hjælp af faderens udgave af Finnur Jónssons *Historia ecclesiastica Islandiæ* (da. *Islands Kirkehistorie*), bind 1-4, 1772-1778, hvori der findes en latinsk oversættelse af teksten, udarbejdede en islandsk ordliste (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 117-118). Dels begyndte han at digte over emner fra den nordiske fortid. Så tidligt som 1801 skrev han således versfortællingen *Sigurd og Brynhild* med stof fra den nordiske sagnhistorie. Den blev dog ikke offentliggjort. Allerede i sommeren 1803 forsøgte Grundtvig sig med “folkevisepasticher over skjaldekvad, i løbet af 1804 (hvor han er begyndt et intensivt studium af oldislandsk) lægger [han] sin stil definitivt om – efter eddakvadene og sagaerne” (Christensen 1998, s. 35). Det intensive studium består bl.a. i, at Grundtvig i løbet af kun ni uger i sommeren 1804 – uden lærebøger, ordbøger eller andre opslagsværker – læser flere tusinde sider oldislandsk. Selv om der er paralleltekster på latin til nogle af teksterne, er det en imponerende indsats.

Da Grundtvig i majnummeret af *Ny Minerva* 1807 fik offentliggjort sin afhandling “Om Asalæren”, var det således ikke første gang, han havde den nordiske mytologi på programmet. Grundtvig var året tidligere blevet provokeret af en gendigtning af eddadigtet *Skirnirs Mál* (da. *Skirners Færd*), af Grundtvig kaldet “Skirners Reise”, der var trykt i majnummeret af *Ny Minerva* 1806. Gendigtningen var begået af daværende adjunkt i Sorø, cand.theol. Jens Møller, der i 1800 havde besvaret den prisopgave fra Københavns Universitet, som Oehlenschläger havde opnået første accessit for ([se langt nede i kapitlet om form og komposition](#)). Allerede i septemhernummeret af *Ny Minerva* 1806 havde Grundtvig kritiseret gendigtningen. I Grundtvigs indlæg, der bar overskriften “Lidet om Sangene i Edda”, behandlede han såvel form som indhold og gav sit bud på, hvordan eddadigtningen kunne og burde indgå som inspiration for den ny tids digtning. Grundtvig kom ind på Møllers sprog og form, tilføjelser og udeladelser. Og intet af det behagede ham. Fx mente Grundtvig, at den tryllestav, Møller lader Skirner anvende, formindskede *ordets* virkning på jættekvinden Gerd (eller Gerda). Desuden ville en tryllestav “neppe [finde] nogen Hiemmel i Levningerne fra Nordens Oldtid” (*Ny Minerva* september 1806, s. 280). Møllers udeladelse af det kortere afsnit, der ofte kaldes “Skirners tale til hesten”, og som selvfølgelig ikke forekommer realistisk i 1806, behagede heller ikke Grundtvig. Mest interessant er det dog, at Grundtvig argumenterer for, at Frejs bestigelse af

Odins sæde, Hlidskjalf, hvorfra man kan overskue hele verden, og hvorfra Frej derfor kan få øje på den smukke jættedatter, Gerd, er en senere tids tilsætning (*Ny Minerva* september 1806, s. 292-294). Grundtvig har desuden problemer med, at Odin ligefrem skulle straffe Frej med den stærke kærlighed, som han kommer til at føle for Gerd.

Grundtvig ville hellere se *Skirners Færd* “som et Glimt af de ubøielige Norners Virken, i det de med sikker Haand forberede Catastrophen i det store Drama, da Tidens Dør skulde lukkes ved dens Guddoms Undergang” (*Ny Minerva* september 1806, s. 296). Denne sætning kan tages som udtryk for, at Grundtvig allerede i 1806 er begyndt at have en forestilling om, at eddadigtningen skal ses under ét som et forløb, der leder frem mod Ragnarok, en tanke, som udfoldes yderligere i “Om Asalæren” 1807, og som ligger helt klar i *Nordens Mytologi* 1808. Derfor var det nok Jens Møllers gendigtning, der for alvor fik Grundtvig i gang med den nordiske digtning. Som han selv skrev 30. december 1806: “Stødet var en Bearbejdelse af det eddiske Dig[t] Skirners Rejse der stod indrykket i Majheftet af Rahbeks Minerva 1806 – Ved min uvilkaarlige Harme over dette Produkt, lærte Jeg først ret at skønne, hvor forskellige mine nærværende Standpunkter vare fra dem paa hvilke Jeg forhen gennem Mørket havde seet henimod gamle Norden” (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 402).

Hvad der tilsyneladende kun anes af Grundtvig i 1806, er måske alligevel dét, der generer ham allermest. For Grundtvig er det useriøst, at Møller gør et lettere komisk helte-digt ud af det, som for Grundtvig er den tragiske, men nødvendige, begyndelse på gudernes syndefald, nemlig vanen Frejs forelskelse i jættedatteren Gerd, en forelskelse, hvis følger bliver optakten til Ragnarok. I forbindelse med responsen på Møllers arbejde havde Grundtvig tilsyneladende besluttet sig til, at han fremover ville nøjes med at være tilskuer til gendigtningforsøg som Jens Møllers. I 1807 har han imidlertid skiftet mening. S. 157 i “Om Asalæren” tilkendegiver han derfor, at han ikke har kunnet overholde sin beslutning, men alligevel vil deltage i diskussionen om, hvordan den nordiske fortid og mytologi kan inspirere til digtning.

På det formmæssige plan er det bemærkelsesværdigt, at Grundtvig i sin gendigtning bevidst kun vil beholde “saare faa af de gamle Vendinger” (*Ny Minerva* august 1806, s. 287). Arkaisering (dvs. bevidst efterligning af et ældre sprogtrin), som mange i hans samtid, fx Oehlenschläger, ellers yndede, var i 1806 med andre ord slet ikke Grundtvigs ærinde. Den forbindelse, han søger at skabe mellem fortiden og nutiden, går ganske vist via sproget, men et sprog, hvis *poetiske* kvaliteter, ikke forlorne gammeldags vendinger, står i højsædet.

Grundtvig skelner i øvrigt med Steffens mellem kunst og poesi, hvor poesien er orienteret mod det evige, mens kunsten rummer det mere håndværksmæssige; se fx hans dagbogsoptegnelser fra marts 1805, hvor han refererer Steffens for om den italienske renaissancedigter Torquato Tasso at have udtalt: “Poesien var alt forsvunden da han traadte frem, men havde, som den stedse gjør, efterladt sin Skygge i Konsten, i et betydningsfuldere Liv. Tasso vilde slutte sig til den svundne Old, men hans Aand manglede den fornødne Kraft, og hans Betræbelser for at vække Poesien,

bragte ham i Strid med Poesiens end tilbageværende Skygge” (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 215). En mere omfattende idé om begrebet *poesi* havde Grundtvig fået allerede i 1803, mens han fulgte Steffens' forelæsninger over Goethe (Scharling 1947, s. 104). Trods modstanden mod arkaisering i 1806 søger Grundtvig faktisk i 1807 at gengive eddadigtene i det oldnordiske versemål fornyrøislag ([se afsnittet om metrik](#)).

7 Modtagelsen

Nu kunne man tro, at et så specielt og visionært værk affødte en hed debat om inddragelsen af det nordiske i digtningen. Men, som Rønning skriver: “Hvad sagde man til denne afhandling, i hvilken der for første gang i dansk litteratur fremsættes en sammenhængende opfattelse og en storslået opfattelse af grundtankerne i Nordboernes gudelære? Intet. Ingen anmelder tager ordet i den anledning. Afhandlingen fandt lige så ringe forståelse som dens åndsfælle: ‘Digte’ (1803) af Oehlenschläger. Disse betegner romantikens gennembrud i poesien, hin dens gennembrud i *den historisk-mytologiske forskning*” (Rønning 2:1 1908, s. 17).

Trods Rønnings udsagn blev afhandlingen faktisk omtalt. Men man kan uden overdrivelse sige, at anmeldelsen kom sent. “Om Asalæren” blev nemlig anmeldt – af ingen anden end den meget omtalte Jens Møller – der dog optrådte anonymt. Anmeldelsen stod i *Dansk Litteratur-Tidende* 1-2, 1811, redigeret af professor i teologi, Peter Erasmus Müller. Her blev Grundtvigs mytologiske skrifter anmeldt under ét (Lundgreen-Nielsen 1965, s. 31), dvs. “Lidet om Sangene i Edda”, “Om Asalæren”, “Et Par Ord i Anledning af det forkyndte Sørgespil Signe”, “Bemærkninger over Oehlenschlägers Baldur” og endelig *Nordens Mytologi* (1808). Det er det sidstnævnte værk, der især behandles i anmeldelsen, og hvorfra Møller bringer lange uddrag. Møller udtrykker i nr. 1 sin glæde over den generelle beskæftigelse med det (old)nordiske stof, men mener samtidig, at “Hedenoldens Lære om Guderne hidtil ikke tilstrækkeligen er bleven drøftet” (s. [1]). Samtidig påpeger han savnet af grammatikker og ordbøger, som først Rasmus Rasks nyligt udkomne grammatik (Rask 1811) kan råde nogen bod på, ligesom der er et leksikon og en sagaudgivelse undervejs (s. 2). Hvad angår Grundtvig, anerkender Møller hans entusiasme, men mener, at man kan misbillige “den Haardhed, hvormed han affærdiger Andre, der ikke ville [dvs. vil] see som han” (s. 3). Samtidig “maa man dog agte denne Attraa efter at skue dybt” (s. 3). Derpå refereres “Om Asalæren”, idet hovedsynspunktet opsummeres således: “hele Asalæren vidner om det fulde Herredømme som Nornerne, Alfaders vise Døttre, udøvede over Aserne, uden hvilket heller ikke Ragnarok kunde have kommet” (s. 4-5). Der er således ingen tvivl om, at Møller har fattet Grundtvigs pointe.

I anden del af anmeldelsen, som bringes i *Dansk Litteratur-Tidende* nr. 2, kommer Møller tydeligere frem med sine egne synspunkter og slår ned på en svaghed ved Grundtvigs fremstilling: Grundtvig går ud fra, at *Vølvens Spådom* er meget gammel, og hænger hele sit system op på denne antagelse, mens Møller mener, at dette er diskutabelt. Møller sætter også spørgsmålstejn ved Grundtvigs alfaderbegreb: “At de gamle Nordboer skulle [dvs. skal] have troet paa en Alfader mægtigere end Aserne, hvilket F. [forfatteren] og flere før ham have antaget, er en blot Gisning, som neppe er

sandsynlig” (nr. 2, s. 28-29). Alt i alt kan man sige, at Møller angriber Grundtvig på dennes egne præmisser.

7.1 “Om Asalærens” videreliv

Allerede i sommeren 1807 arbejdede Grundtvig på en afhandling om *Den ældre Edda*. I processen kunne han betegne det gamle Nord som sin “Aands Hjem”, hvorfra han “laaner alle de Billeder hvori jeg beskuer det Usynlige” (fasc. 257, blad 1 verso og 2 recto).

“Om Asalæren” lever dog først og fremmest videre i *Nordens Mytologi* 1808, til dels også i *Nordens Mythologi* 1832. “Asalæren” (uden et ‘om’) er faktisk titlen på andet afsnit af *Nordens Mytologi* fra 1808. Heri behandler Grundtvig både kilderne og gudernes indbyrdes forhold mere systematisk (Auken 2005, s. 124). Interessen for mytologien holder sig. Under Treårskrigen har Grundtvig planer om at nyoversætte *Snorres Edda*, og i tidsskriftet *Danskeren* 1848-1851 optræder mange poetiske bidrag med mindelser om asalæren.

Også det lille læsedrama *Maskeradeballet i Dannemark 1808* rummer refleksioner over forholdet mellem gammelnordisk og moderne tankegang, ligesom man kan sige, at den nordiske mytologi er behandlet i *Optrin af Nordens Kæmpeliv*, anden del 1809 og første del 1811 (ulogisk, men sådan er det). I enkelte andre værker af Grundtvig indgår tanker fra “Om Asalæren” ligeledes i større eller mindre grad.

Skuer man længere frem i forfatterskabet, kommer man til det omfattende digt, *Dansk Ravn-Galder*, der i titlen rummer associationer til eddadigtet *Odins Ravnegalder*. Det er skrevet 1860, men først trykt efter Grundtvigs død, nemlig i *Udvalgte Skrifter* bind 10, 1909. Ligesom “Om Asalæren” er det en vision, eller måske snarere en utopi, idet den foregår ca. 1910, altså langt frem i tiden i forhold til affattelsestidspunktet.

8 Anvendt litteratur

- Auken, Sune (2005) *Sagas Spejl. Mytologi, historie og kristendom hos N.F.S. Grundtvig*. København.
- *Bibliografien*, se Johansen 1948.
- Christensen, Bent (1998) *Omkring Grundtvigs Vidskab. En undersøgelse af N.F.S. Grundtvigs forhold til den erkendelsesmæssige side af det kristeligt nødvendige Livsengagement*. København.
- Den arnamagnæanske kommissions udgave (u.å.: 1787-1828) *Edda Sæmundar Hinns Fróða. Edda Rhythmica seu antiquior, vulgo Sæmundina dicta* (da. *Sæmund den Frodes Edda. Den poetiske eller gamle Edda, almindeligvis kaldet Sæmunds*), bind 1 (1787): *Odas mythologicas, a Resenio non editas, continens [...] udg. af Bolle Willum Luxdorph, Peter Frederik Suhm, Børge Thorlacius, Abraham Kall & Jacob Baden*. U. st. (: København), fotografisk genoptryk Osnabrück 1967.

- Grundtvig, N.F.S. (1979) *Grundtvig, N.F.S. Dag- og Udtogsbøger*, udg. af Gustav Albeck, bind 1-2. København.
- Grundtvig, Nicolai Frederik Severin (1924) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig. (1807-1820)*, udg. af Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 1. København.
- Grundtvig, Nicolai Frederik Severin & Christian Molbech (1888) *Christian Molbech og Nikolai Frederik Severin Grundtvig. En Brevvexling, samlet af Chr. K. F. Molbech og udgivet af J. Schrøder*. København.
- Hübner, Kurt (1985) *Die Wahrheit des Mythos*. München.
- Billeskov Jansen, Frederik Julius udg. (1980) *Adam Oehlenschläger. Æstetiske Skrifter 1800-1812*, heri: "Udgiverens Forord". København.
- Johansen, Steen (1948) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter* bind 1. København.
- Jónsson, Finnur (1772-1778) *Historia ecclesiastica Islandiæ*, bind 1-4. København.
- Kondrup, Johnny udg. (1996) *Henrich Steffens. Indledning til filosofiske Forelæsninger*. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1965) *Grundtvig. Skæbne og forsyn. Studier i Grundtvigs nordisk-romantiske dramatik*. Skrifter udgivet af Grundtvig-selskabet. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*, bind 1-2. København.
- Luxdorph, Bolle Willum, P.F. Suhm, Børge Thorlacius, Abraham Kall og Jacob Baden (1787) *Edda Sæmundar Hinns Fróða. Edda Rhythmica seu antiquior, vulgo Sæmundina dicta*. København.
- Moritz, Karl Philipp (1791) *Götterlehre, oder, mythologische Dichtungen der Alten, zusammengestellt von Karl Philipp Moritz, mit fünf und sechzig Kupfer gestochenen Abbildungen nach antiken geschnittenen Steinen und andern Denkmälern des Alterthums*. Berlin.
- Møinichen, Jacob Bærent (1800) *Nordiske Folks Overtroe, Guder, Fabler og Helte indtil Frode 7 Tider i Bogstav-Orden*. København.
- Møller, Jens (1806) "Skirners Færd", *Ny Minerva* maj 1806.
- Reich, Ebbe Kløvedal udg. (2001) *Den ældre Eddas Gudesange. Oversættelse og kommentarer Karl Gjellerup*. Viborg.
- Resen, Peder Hansen (1665) *Philosophia antiquissima Norvego-Danica*

dicta Woluspa quæ est Pars Eddæ Sæmundi Islandice & Latine publici juris primum facta, a Petro Joh. Resenio; den latinske oversættelse er af Stefán Ólafsson. København.

- Rønning, Frederik (1907-1914) *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af dansk åndsliv i det 19. århundrede*, bind 1-4. København.
- Sandvig, Bertel (1783-1785) *Forsøg til en Oversættelse af Sæmunds Edda*. Første Hæfte & Andet Hæfte. København.
- Scharling, Carl Immanuel (1947) *Grundtvig og Romantikken belyst ved Grundtvigs forhold til Schelling*. København.
- Simek, Rudolf (2006) *Lexikon der germanischen Mythologie*. Stuttgart.
- Steffens, Henrich (1803) *Indledning til filosofiske Forelæsninger*. København.
- Stefánsson, Finn (2009) *Gyldendals Leksikon om Nordisk Mytologi*. København.
- Suhm, Peter Frederik (1771) *Om Odin og den Hedniske Gudelære og Gudstieneste udi Norden* København.
- Sørensen, Preben Meulengracht & Gro Steinsland (2001) *Vølvens Spådom*. København.
- Toldberg, Helge (1946) *Grundtvig som Filolog*. København.
- Vind, Ole (1999) *Grundtvigs historiefilosofi*. København.
- Winther, Christian overs. (1847) *Karl Philipp Moritz' Gudelære, oversat og tilligmed et Omrids af den nordiske Mythologie udgivet af Christian Winther*. København.
- Ægidius, Jens Peter (1992) *Bragesnak 2. Den mytologiske tradition i dansk folkeoplysning i det tyvende århundrede (1910-1985)*. Odense.

9 Anvendte websider

- <http://adl.dk/adl> (10. januar 2011)